

ГОРЃЕ МЛАДЕНОВСКИ

ИМИГРАНТСКИТЕ СЕМЕЈСТВА И АКУЛТУРАЦИОНИТЕ ПРОЦЕСИ

ПОСЕБЕН ОСВРТ НА СЕВЕРНО АМЕРИКАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Изучувањето на промените во семејниот живот на имигрантите во едно високо развиено индустриско општество како што е северно американското, обично поаѓа од две основни меѓусебно поврзани, претпоставки. Прво, проучувањето претпоставува постоење на еден дистинктен модел на семејството карактеристичен само за овој тип на општество и дека таа специфичност е поврзана со определен тип на економија, попрецизно со феноменот на индустријализацијата сфатен во една поширока смисла. Второ, посебно значајно за нас, се претпоставува дека изложеноста на семејствата на имигранските заедници на новиот социокултурен контекст и ситуација, и на алтернативните модели на живот во еден апроксимативен период, од неколку генерации ќе доведе до прифаќање на доминантниот образец на семејна организација и до исчезнување на етничките и културните особености, односно до нивна потполна асимилација во доминантната култура.

Помеѓу социолозите на семејството постојат разлики во поглед на стварната каузална врска помеѓу промените на семејството и индустријализацијата; односно дали индустријализацијата; предизвикала определени промени во семејството или, пак, определените промени во семејството биле предуслов да се одвива процесот на индустријализацијата. Постојат разлики и во поглед на тоа дали само индустријализацијата е фактор на промена на семејството или, пак, и други фактори, како што се урбанизацијата, рационализацијата и бирократизацијата на општествениот живот, треба подеднакво да се земаат предвид. Меѓутоа, кога станува збор за тоа кои се главните промени кои можат да се идентификуваат во досегашниот развој на семејството во индустриските општества, врз основа на социолошката литература на таа тема може да се идентификуваат три основни тенденции:

а) семејството сè повеќе станува изолирана единица, релативно изделена од пошироката сродничка група и главно функционира како конјугална или нуклеарна група;

б) семејството или ги губи повеќето функции кои порано ги имало, или, пак, тие функции сè повеќе се специјализираат во рамките на семејството. Посебно семејството ја губи својата централна функција на производна единица во рамките на поширокиот економски систем;

в) во рамките на семејството односите стануваат сè повеќе егалитарни, како помеѓу мажот и жената, така и меѓу родителите и децата.¹

Сепак, ако внимателно се анализираат поновите социолошки расправи во ова подрачје, ќе се забележи дека се претерани некои тврдења за изолацијата на нуклеарното семејство од пошироката сродничка група. Несомнено, промените во индустриското општество ги редуцираа, па дури ги елиминираа ситуациите во кои претходно била неопходна помош од сродничката група. Како што забележува М. Гордон, формалното дефинирање на некоја професионална улога, што е резултат на поделбата на економската и семејната сфера, како и појавата на специјализирани сервиси за активности, во кои порано можеа да бидат ангажирани роднините, не остава многу околности во кои би дошла до израз потребата од нивна помош.² Но тоа не значи дека целосно исчезнал таквиот тип на роднински врски, особено помеѓу родителите и децата, или, пак, дека не постои потреба од нив. Таквите врски egzистираат и понатаму и не се ниту само формални или привремени; по повод на некои празници (најчесто Божиќ или родендени), туку се ефективни и покрај географската дистанца и социјалната мобилност на поединците и се манифестираат на различни начини: помош во случај на болест барање работа или стан, причувување деца, финансиска помош и сл.

Роднинската интеракција не е карактеристична само за одделни слоеви или заедници, како на пример за традиционалната работничка класа или, пак, за имигрантските заедници каде економските фактори, како и потребата за поголема безбедност, влијаат да се оствари поцврста заемна помош. Таквиот вид на роднинска интеракција постои и помеѓу членовите на средната класа (дури и меѓу нејзините мобилни членови), помеѓу членовите на т.н. виши класи, исто така во урбаните, како и во руралните заедници.³ Основниот заклучок кој се наметнува од овие понови расправи на оваа тема е дека зголемената географска мобилност, нужен след-

¹ Morgan, D. H. J.: »The Familyž vo Worsley, P. (ed): *Introducing Sociology* 2nd edn. Penguin Books, Ltd, 1977, str. 177.

² Gordon, M. »Industrialization and the Family« vo: Worsley, P. (Ed): *Modern Sociology* 2nd edn. 1978, Penguin Books Ltd. 1978. str. 162.

³ Bell, C. *Middle Class Families* Routledge & Kegan Paul, 1968.

беник на процесот на индустријализацијата, не резултира со фрагментацијата на крвнородничките групи.⁴

Меѓутоа, ако крвнородничката интеракција не претрпела драматични промени со индустријализацијата, тоа не може да се каже за функциите на семејството. Во последните двесте години прогресивно се редуцирани многу негови функции. Тоа особено важи за неговите економски функции. Неговите производни функции драстично се ограничуваат, и тоа сè повеќе се претвора во потрошувачка група. Некогаш семејството било место каде заеднички се произведувале различни добра и место каде тие заеднички се трошеле. На процесот на индустријализацијата производната и потрошувачката функција ги лоцира на различни места, го раздвојува работното место и домот, што има далекусежни последици за другите сфери на семејниот живот. Настанува едно општо пренесување на семејните функции на различните специјализирани институции. На пример, порано, заедничкото производство овозможувало пренесувањето на знаењата и вештините од родителите на децата, посебно од таткото на синот, да се врши во самиот тој процес, појавата на фабричкиот систем и со него поврзаната потреба од задолжително образование доведува до одвојување на образованието од семејството.

Во целина семејството го губи значењето што го имало во минатото. И покрај очевидноста на овој процес, повеќе социолози, меѓу кои посебно Талкот Парсонс, не се сложуваат да се зборува за губење на функции на семејството, туку за нивна специјализација. Семејството, по мислењето на Т. Парсонс, не врши голем број функции, но затоа пак оние кои ги врши ги врши навистина солидно. Зборувајќи за специјализираните функции на нуклеарното семејство, тој особено ги истакнува следниве две: социјализација на децата и младите (примарна социјализација) и стабилизација на личноста на возрасните членови.⁵

Што се однесува до првата функција, точно е дека базичната примарна социјализација на детето во најголем дел се одвива во семејството каде во процесот на структурирана симболичка комуникација се развива свеста за Јас и Другиот, се формираат елементарните вредносни ориентации, се изградува основната симболичка рамка за перцепција, интерпретација и евалуација на светот околу нас. Точно е и тоа дека семејството има фундаментална улога во обезбедувањето на „соодветните“ мотиви и вештини неопходни за вршењето улоги, определен степен на нормативна кохеренција и минимум на преданост за вршењето на одредени улоги, аспекти на социјализацијата кои посебно ги има предвид Т. Парсонс. Не

---

⁴ Gordon, M. op. cit. str. 161.

⁵ Parsons, T. and Bales, R. F.: *Family, Socialization and Interaction Process* Routledge & Kegan Paul, 1956.

помалку значајна е и улогата на семејството за возрасните. Во општество во кое стануваат сè поизразити тенденции на бирократизација и рутинизација на животот, во кое меѓусебните односи на работа и улица сè повеќе се карактеризираат со ладна рамнодушност и нагласен формализам, семејството сè повеќе претставува единствено место каде возрасните можат да најдат топлина, да воспостават контакт со своите сопствени души, да ја повратат разнишаната доверба, да се пронајдат и изразат себеси. Семејството се претвора во тврдина која оневозможува до човекот да допрат непријателските гласови и односи однадвор.

Несомнено е дека улогата на современото нуклеарно семејство е мошне значајна во процесот на социјализација на младата генерација. Всушност таа е универзална за семејството како општествена група, бидејќи е поврзана со специфичноста на човечкиот развој, со долгата зависност на детето од неговите родители, во кој период тоа мора биолошки и социјално да созрее за да застане дефинитивно на свои нозе. Меѓутоа, и покрај кардиналното значење на семејството во овој процес, не смее да се игнорира и потценува значењето и улогата на другите агенси и фактори во него, што, инаку, се случува во функционалистичката анализа. Имено, во процесот на социјализација на младата генерација се сретнуваме со комплексно влијание на различни агенси од кои некои дејствуваат индиректно, но има и такви кои се помалку формални и дејствуваат понепосредно, како на пример, другите деца, врсниците, роднините, соседите и сл. Влијанието на овие агенси често е „филтрирано“ и „цензурирано“ од страна на семејството, но и покрај тоа тие го пробиваат својот пат до децата и играат значајна улога во обликувањето на нивните персонални структури. Во овој контекст треба да се истакне дека семејството, иако прво го социјализира детето, не ги генерира вредностите кои ги пренесува на младите. Тие вредности доаѓаат од поширокиот социјален систем, од нацијата, религијата, кастата или класата на која припаѓа семејството.⁶ Овој поширок социјален систем презентираан преку различни институции на тој начин го детерминира специфичниот карактер на основната функција на поопштествување што ја има семејството.

Третиот основен белег, промената во правец на една поегалитарна или подемократска семејна структура, исто така не може да се третира како нешто што е подеднакво присутно во односите маж — жена и односите родители деца во сите слоеви на современото општество. Постои навистина богата евиденција која ја документира промената на карактерот на интрагенерациските и интергенерациските односи во правец на поголема еднаквост помеѓу мажот и жената и по-

---

⁶ Bottomore, t. B.: op. cit. str. 181.

голема независност на децата од нивните родители. Во односите меѓу сопружниците сè повеќе се пробива „демократска идеологија“, жените сè повеќе имаат можност за слободен избор на брачен другар, сè повеќе подеднакви права на развод и можност сами да одлучуваат за раѓање и воспитување на децата, да се вработуваат и со тоа да бидат економски независни, да играат сè поголема улога во донесувањето на одлуки значајни за семејството. Со еден збор, сè повеќе можности да ги укинат традиционалните дефинирани ограничувања и улоги и да прифаќаат нови социјални идентитети.

Демократската идеологија сè повеќе е присутна во релацијата родители — деца. Највидлива е промената во воспитувањето, односно во напуштањето на традиционалната матрица која го хипостазира авторитетот на таткото (заснован врз неговата контрола на економските ресурси за семејството). Воспитувањето на децата станува сè полиберално и тоа не е ограничено само на машките деца, туку и на женските деца, и истовремено децата благодарение на новите односи и искуства, на нивниот поинтензивен контакт со алтернативните модели на живот, се здобиваат со поголем степен на автономија.

Меѓутоа, повеќе истражувања откриваат дека во оваа сфера е присутен еден покомплексен образец, се откриваат отпори на овие процеси, а В. Гуд укажува дека т.н. егалитарна идеологија сè уште во потполност не продрела дури ниту во образованите слоеви. Во многу случаи, како што забележува Д. Морган, либерализацијата на воспитувањето на децата изгледа само како „замена на отворена физичка контрола со порафинирана емоционална контрола“.⁷ Во многу случаи актуелната структура на авторитетот на односот помеѓу родителот и детето останува непроменета, а слична е ситуацијата и во односите маж — жена. И понатаму во оваа сфера персистираат традиционалните односи на нееднаквост кои не се ексклузивни само за руралните заедници и традиционалната работничка класа, туку определена „традиционална ориентација“ се забележува и меѓу жените од срдените слоеви.⁸

Трите накратко анализирани основни тенденции, кои не се ограничени само на американското општество,⁹ во различни општества се манифестираат на различни начини врз одделните слоеви и сегменти, на нивната популација. Како резултат на специфичните општествени историски контексти на развој на „зрелите“ индустриски општества, како и на при-

⁷ Morgan, D. H. J. op. cit. str. 186.

⁸ Pahl, J. M. and Pahl, R. E.: »Menagers and theirs Wifes« во Worsley, P. (Ed): *Modern Sociology*, str. 176.

⁹ Некои социолози, посебно V. Gud (W. Good: *World Revolution and Family Patterns*, Free Press, 1970.) истакнуваат дека овие промени се одвиваат низ целиот свет иако со различно темпо и тргнувајќи од различни точки.

сутните класни, етнички и културни разлики во нив, а тоа посебно е изразено во современото американско општество, egzистираат вариетети на облиците на семејниот живот кои не смеат да се игнорираат кога станува збор за проучувањето на модерното семејство, како што не смеат да се игнорираат и различните и комплексни начини на поврзување на семејството со другите сектори на општествениот живот, посебно со економијата.¹⁰

Американските социолози кога зборуваат за спомнатите промени и за еден дистинктен модел на семејна организација, всушност го имаат предвид моделот кој е карактеристичен за урбаниот и субурбаниот среден слој, иако мора да се признае дека не го негираат постоењето на варијации и отстапувања од тој модел. Меѓутоа не е оправдано карактеристиките на сугерираниот модел, иако тој најдобро ги изразува тенденциите на развој на современото општество, воопштено да се припишуваат на современото семејство. Дотолку повеќе што во некои слоеви на американското општество тој модел дури и не се прифаќа како пожелен, Тоа е посебно карактеристично за вишите класи каде се изградува модел на граѓанско семејство со патријархални елементи, но и за нижите класи каде постои преференција за патријархалниот модел, иако од сосема други причини.¹¹ Затоа изучувањето на трансформацијата на семејниот живот на имигрантите во Северна Америка мора да води сметка за тој основен факт на варијации на формите на семејството.

Претпоставката дека изложеноста на семејството на алтернативните модели на производство и начин на живот во новиот социокултурен контекст и ситуација во еден определен период од неколку генерации ќе доведе до длабоки промени во структурата, функциите и односите во семејството и до дефинитивно усвојување на моделот на семејството карактеристичен за развиеното индустриско општество исто така отвара комплекс на прашања на кои не е едноставно да се одговори.

Самата идеја за брзото асимилирање на имигрантите во доминантниот социокултурен образец на живот, која најпрегнантен израз најде во идеологијата на *melting pot* беше инаугурирана како дел на програмата на движењето за „американизација“ кое се јавува по Првата светска војна и кое ги зафати политичките и образовните кругови во САД.

Практичното настојување на администрацијата да ги амалгамира Полјаците, Италијаните и другите имигранти најде своја теориска рационализација во ставовите дека потребите за социјална хармонија и индивидуална сигурност нај-

---

¹⁰ Bottomore, T. B.: *Sociology* London, George Allen & Unwin Ltd. 2nd edn. str. 81.

¹¹ Golubović, Z.: *Porodica kao ljudska zaednica* Zagreb, Naprijed, 1981, str. 121.

добро ќе бидат задоволени кога имигрантските групи ќе ги напуштат своите дистинктивни карактеристики и ќе „побараат полноправно учество во доминантната група“. За остварувањето на таа цел требаше „странците“ да се „ремоделираат“ што е можно побрзо и поефективно за создавање на Англо-Саксонски Американци а антрополозите и социолозите, како што забележува А. Кребер, требаше да помогнат во проценувањето на методите и степенот на нивната асимилација.¹²

Ворнер и Срол, најистакнатите претставници на парадигмата на асимилација, својата расправа за социјалните системи на етничките групи во Америка го завршуваат со тврдењето дека е можно да се предвиди еден „апроксимативен период неопходен за асимилација на секоја расна и етничка група“. Тој период е различен за секоја различна етничка група, но општиот заклучок е дека „иднината на Американските етнички групи изгледа ограничена и веројатно тие ќе бидат брзо апсорбирани.“¹³

Антропологот Л. Мејер, пишуваше дека имигрантите, наоѓајќи се во одреден социокултурен систем, почнуваат сè повеќе и повеќе да се мешаат со популацијата и доколку не постои некоја посебна пречка, во некој Американски или Западноевропски центар, следната генерација ќе го открива своето потекло само на своето име.¹⁴

Денес социолозите и антрополозите не го делат тој оптимизам, феноменот на етницитетот и со него поврзаниот свет на проблеми: традиционалниот поглед на свет, карактеристична семејна организација и сл. се покажа многу покомплексен отколку што предвидуваа поранешните анализи. Затоа некои се прашуваат дали идејата за *melting pot* воопшто има некоја современа релеванција. Се чини дека Глејзер и Мојнихан даваат најстар суд за нејзиното значење денес, забележувајќи дека битното за *melting pot* е што тој не се случува и констатираат дека „идејата дека интензивната и невидена мешавина на етнички и религиски групи во Американскиот живот требаше набрзо да се претвори во хомоген финален продукт ја надживеа својата корисност и кредибилитет“.¹⁵

Основната претпоставка на моделот на асимилација или „парадигма на апсорпција“ не е доведена во прашање само во Америка, туку и во другите делови на светот. „Примордијалните врски“ се покажаа способни да најдат израз во

---

¹² Kroeber, A. L.: *Anthropology: Culture Patterns and Processes* New York, A Harbinger Book, 1963, str. 234.

¹³ Warner, W. L. and Srole, J.: »The Social Systems of American Ethnics« Droups, 1945. Цитирано во Epstein, A. L. *Ethos and Identity* London 1978, str. 4.

¹⁴ Mair, L. *New Nations* London, Weindelfeld and Nicholson, 1963, str. 134.

¹⁵ Glazer, N. and Moynihan, D. P.: »Beyond the Melting Pot«, цитирано во Epstein, A. L.: *Ethos and Identity* str. 4—5.

многу различни места и во различни форми, способни да се обновуваат и да се трансформираат себеси, зависно од низа внатрешни и надворешни констелации.

Меѓутоа, отсуството на целосна акултурација и асимилација на имигрантите во новите социокултурни ситуации и отсуството на брзи, автоматски промени во различните сфери на нивниот живот, вклучувајќи ја и семејната, не значи дека нивната етничка, културна и социјална дистинктивност останала неафицирана од новото социокултурно окружување и дека не настапиле значајни промени во нивниот социјален универзум. Кога во контакт доаѓаат групи или индивидуи кои имаат различни култури, и кога тој контакт е континуиран и непосреден, тоа резултира во промени во првобитните културни модели на едната или двете групи.¹⁶ Ова одредување на суштината на акултурацијата е инструктивно и за анализата на промените во животот на имигрантите во целина и на семејниот живот посебно.

Треба да се нагласи, дека кога станува збор за изучување на релацијата семејство-миграција-култура, треба да се има предвид дека кај имигрантите барем на северно-американскиот континент, постоеше една доброволност за реориентација на своите животи. Нивната акултурација на одреден начин беше барана и наметната од нив самите. Тие не беа турнати во една нова за нив непријателска средина, туку беа во потрага за нови подобри услови на живот во нивниот автохтон хабитат што имплицираше и спремност доброволно да се прилагодат на новата средина.

Исто така, кога се во прашање емигрантите од една земја или етнички групи, треба да се води сметка за разликите кои постојат меѓу нив. Некои од нив, всушност поголем дел се од руралните подрачја, со сите оние белези кои ги носи животот во нив, релативна затвореност, преваленција на една традиционална патријархална семејна структура, една ограничена слика за светот и сл., а некои, пак, од урбаните центри, и тие се помобилни, пообразовани, со семејна организација и ставови кои не се разликуваат драматично од популацијата на земјата каде одаат. На самиот старт меѓу имигрантите постојат разлики во поглед на животните стилови, вредностите и аспирациите кои ќе влијаат на можноста и обемот на нивното прифаќање и вклучување во новите социокултурни матрици. Од друга страна треба да се има предвид дека „модерното“, „западното“, „високоиндустриско“, „капиталистичко“ општество во кое што се упатува најголемиот број имигранти, не е хомогена туку хетерогена полиструктурна и поликултурна целина. Тоа во себе содржи различни обрасци на живот, многу различни расни, етнички и религиски заедници со свои специфич-

---

¹⁶ Redfield, R., Herskovits, M., and Linton, R.: »Memorandum on Acculturation«, цитирано во Kroeber, A. L. *Anthropology: Culture Patterns and Processes*, стр. 233.

ни субкултурни и различни историски искуства и различен степен на отвореност кон поширокиот општествен систем со различни начини на поврзување на семејството и поединецот со тој систем.

Имигрантите во високоразвиените земји, било да доаѓаат сами или со своите семејства, во почетокот се наоѓаат во една амбивалентна ситуација. Прво тие радикално го промениле своето место на живеење; доаѓаат во градови со густа населеност, зголемена мобилност и секуларизација на животот. Го промениле етничкиот background на својот живот, доаѓаат во една полиетничка ситуација. Градовите се најчесто места каде се мешаат различни етнички групации, што ги принудува да формираат нови обрасци на интеракција во таков социјален простор. Новодојдените најчесто го променуваат своето занимање, и тоа најчесто во почетокот не одговара ниту на нивните квалификации и способности, ниту на нивните аспирации. Сите тие промени, во ритамот на нивниот социјален живот, ги принудува да го променат или прилагодат речиси секој аспект на своето поведение, што е поврзано со испитување, реинтергритирање и замена на старите когнитивни мапи“ и вредности и формирање на нови социјални идентитети.

Од друга страна тие променети ситуации се извор на конфузија и несигурност па дури и дискриминаторски однос и непријателски став и го фаворизираат одржувањето на примордијалните врски и односи, враќањето на вредностите на семејството, сродничките и етничките групи, и претставуваат извор на силна идентификација на имигрантите со овие групи.

Роднините веќе етаблирани во земјата на имиграцијата, за поединците или семејствата кои настојуваат да се ситуираат во новите констелации на социјални односи, имаат посебна улога и значење. Тие не ретко обезбедиле финансиски средства за доаѓање на новите имигранти, како што обезбедуваат сите видови на помош кога тие ќе пристигнат, сместување, краткорочни позајмици на пари, барање работа, но и совети како да се снајдат и да не „стрчат“ во новиот урбан контекст и сл.

Меѓутоа, посебно е значајна улогата на сродничката група во ситуација кога е потребна емоционална топлина и морална поддршка на новодојдените роднини. Сродничката група, во овој случај нуди засолниште, соземање од постојаните барања за нови решенија на алтернативни ситуации, заемно разбирање. Во друштво на своите, „нашинците“ поединецот не мора да го крие својот персонален идентитет и може да ја поврати развишаната самопочит и верба во сопствената вредност. Категоријата нашинци е релевантна и во процесот на градење на персонална мрежа на односи кои може значајно да влијаат на изборот на брачниот партнер. Во овој контекст треба да се истакне и улогата на различните етнички асоцијации кои заедно со сродничката група имаат адаптивна улога, го

олеснуваат прилагодувањето на имигрантите на новата ситуација, меѓутоа исто така играат улога на фокус на етничкиот сентимент и во релација со асоцијации од други видови го определуваат и статусот на поединецот.

Затоа се чини плаузабилен ставот дека и покрај промените во животот на имигрантите и нивните семејства кои понекогаш можат навистина да бидат драматични и болни, во многу случаи не постои остра граница помеѓу начинот на живот во татковината и начинот на живот во нови услови, туку дека повеќе тоа е процес кој инволвира фини промени во нагласката, со што еден нов свет на односи, роднини, пријатели и соседи добива ново значење наместо или покрај постарите и порано етаблирани односи.¹⁷

Основниот заклучок кој се наметнува од досегашното излагање на овој сложен процес е дека и покрај далекусежните промени кои ги донесуваат новите услови на живот, и кои водат до трансформација на традиционалните обрасци на живот, традиционалниот поглед на свет и проширување на социјалниот универзум, новата ситуација не е униформна по своите консеквенции на различните аспекти на живот на имигрантите, посебно на различните аспекти на нивниот семеен живот. Во случајот на семејството можеме да забележиме дека и покрај општата тенденција неговата структура и форми да се конформираат со новосоздадената ситуација, останува значајна мерка на автономија и континуитет со минатото. Концептот на функционална автономија на А. Гулднер елабориран во контекстот на дискусијата за теориите на Т. Парсонс може да помогне да се сфати комплексноста на релацијата семејството и другите институции на современиот општествен систем.

„Во сфаќањата на системите, пишува А. Гулднер, кои се составени од повеќе или помалку функционално автономни елементи... елементите не се само „делови“, туку се сфатени како нешто што егзистира по себе и за „себе“. Се смета дека тие постојат независно од било кој систем во кој се инволвираат. Нивната реалност не зависи единствено од нивното вклучување во системот кој се испитува“.¹⁸

Кога станува збор конкретно за семејството, концептот на функционална автономија би можел да ја објасни персистенцијата на одредени форми на семејниот живот и во високо-развиените општества, кои не се контрентни со вкупните општествено економски промени и доминантните тенденции во развојот на семејството а исто така и присуството на традиционалните белези во семејниот живот, во ситуации кога веќе е присутна негова адаптација на изменетите услови.

Како што забележува А. Л. Епстајн“, во променета социјална средина постои можност во нејзините рамки и тради-

¹⁷ Morgan, D. H. „ Op. cit. str. 193.

¹⁸ Golunder, A. »The Concept of Functional Autonomy«, во: Worsley, P. (Ed), *Modern Sociology*, str. 169.

ции и понатаму да се практикуваат традиционално санкционираните цели и да се развиваат обичајни средства за тие цели. Адаптацијата и изменетите услови не ја непира можноста на продолжена употреба на автономија, способност да се редефинира новата ситуација со помош на етаблирани значења и вредности“.¹⁹

Задржувањето или напуштањето на традиционалните форми на семејна организација како и определена расна и етничка дистинктивност може да биде дел на една пресметана економска стратегија на имигрантската група. Убава илустрација на оваа теза се промените во начинот на живот и семејството на кинеското малцинство на Карибите, кое подрачје обично се третира како втор пример на *melting pot*.

Социологот Орландо Патерсон ги анализира адаптациите на кинеското малцинство во два различни контекста на Карибите.²⁰ Првиот е Јамајка, каде кинеските имигранти пристигнале кон крајот на XIX век и набрзо користејќи го економскиот вакуум и конфликтите помеѓу различните расни, класни и етнички интереси, иако релативно мал етнички колективитет, успеале целосно да ја преземат и контролираат трговијата на мало и на тој начин да остварат значаен економски просперитет. Нивниот успех беше резултат на нивното симултано специјализирање во трговијата и на консолидирањето на етничките лојалности и рестриктивните обичаи за брак. Одржувањето на расната свест, етничката ексклузивност и традиционалното проширено семејство беше пресметано, и беше ставено во функција на оптимализација на нивните економски интереси. Меѓутоа, после 1950 год., со драстична промена на социјалната средина како резултат на независноста на Јамајка, Кинезите го променија својот етос бидејќи тоа беше во нивен економски интерес. Во новите променети услови повеќе им одговараше да се придружат на владеачката елита која силно беше приврзана на една синтетичка култура. За релативно краток период од 15 години тие престанаа да ја негуваат својата социјална и културна дистинктивност, го променија бизнисот, го усвоија буржоаскиот начин на живот и вредностите на креолската култура, истовремено напуштајќи го традиционалното проширено семејство и прифаќајќи го нуклеарното семејство карактеристично за елитата. А се што не интерферираше со креолската култура, на пр. разни обичаи, тие тоа го задржаа.

Во Британска Гвајана кинеските имигранти од ист *background* како и оние во Јамајка се сретнаа со сосема поинаков предизвик. За нив не постоеше посебна економска „ниша“

¹⁹ Epstein, A. L.: *Ethos and Identity*, str. 45.

²⁰ Patterson, O.: »Context and Choice in Ethnic Allegiance: A Theoretical Framework and Caribbean Case Study« во: Glazer, N. and Moynihan, D. P. (Ed) *Ethnicity: Theory and Practice*; Cambridge Mas. Harvard Univ. Press. 1975.

во која можеше да се искористи етничката и културната ексклузивност. Трговијата на мало беше веќе зафатена од Португалците, а оние кои се обидоа во неа не беа успешни. Затоа кинеските имигранти од самиот почеток беа принудени да побараат друг идентитет, други полиња и професии, и затоа мошне рано се придржуваат на креолската култура. Во нивниот случај задржувањето на етничкиот идентитет не беше профитабилно и затоа тие маневрираа и испробаа неколку алтернативни идентитети за да ги оптимализираат своите економски интереси. Најприкладен и најважен во дадената ситуација се покажа социјално-класниот идентитет и за кратко време тие го усвоија стануваќи моќен елемент нај средната класа. Овој идентитет, разбирливо, влијаеше врз промената на поведението во широк обем на контексти, посебно на ориентација на нуклеарното семејство.

Темпото и обемот на промените на семејството на имигрантите, на неговите форми и функции, особено односите помеѓу членовите на семејството и на степенот на нивната акултурација, не зависи само од општите структурални карактеристики на поширокиот општествен систем, од комплексот предизвици со кои се сретнува семејството во новата средина, туку во значајна мера тој процес на промена е одреден од имплицитните и експлицитните вредности на членовите и од нивните аспирации. Меѓутоа, веќе констатиравме дека самите вредности и животни амбиции се одредени од религиската, класната, националната, кастинската, итн. припадност. Тие понекогаш во одредена мерка кореспондираат, а понекогаш се во колизија со вредностите и амбициите на другите веќе етаблирани имигрантски или автохтони групи. Тоа, според мислењето на некои автори, го објаснува диференцијалниот одговор на имигрантските групи на економските можности на Америка, отпорот и непријателскиот став на оние кои веќе зафатиле одредена позиција во локалната хиерархија, но исто така може да ги објасни и појавите на семејна ерозија и тензиите меѓу генерациите во имигрантските семејства.

Брзата вертикална мобилност на Евреите кои емигрирале од Источно-европските земји во Америка, и посебно нивната нагорна професионална мобилност, може плаузаблино да се објасни со карактеристичниот систем на вредности во кои нагласката беше на социјалното пласирање и промоција на децата на една скала повисоко од сопствената социјална позиција. Првите имигранти кои во Америка пристигнаа кон крајот на XIX и почетокот на XX век својата кариера во новиот свет ја започаа како работници во индустријата за обувки, но веќе за две децении генерацијата на децата беше присутна во занимања резервирани за средните слоеви, а следните генерации во почетокот на триесеттите години имаа највисок професионален статус од сите етнички групи, значително повисок дури и од староседелците во американските градови. Брзиот

професионален подем на Евреите, кој, се разбира, имаше и свој материјален еквивалент, беше следен со усвојување на поголем број други статусни атрибути и вредности. Како најзначајни беа живеењето во подобри делови на градот, меѓу „подобри“ соседи, ширењето на обемот на социјалните врски, а посебно воспоставување на персонални врски и односи со лица вон етничката група и земање активно учество во животот на пошироката заедница. Сето тоа подразбираше повисок степен на интеграција на доминантната култура која ја следеше и усвојување на нов репертоар на бихевиорални обрасци кои не служат само како средство за адаптација на новиот социјален простор туку се и средство за комуникација во семејната средина.

Процесот на акulturација на една етничка група, кој во случајот со Евреите од Новиот свет беше интензивизиран со постоењето на една специфична етика на професионален успех, постепено, во секоја нова генерација, доведува и до промена на односите во семејството. Во традиционалниот систем на вредности кој порано ги структурираше односите меѓу членовите на семејството, и кој имплицираше субординација на жената на нејзиниот сопруг, во следниве генерации се инфилтрираат вредности кои го обезбедуваа овој модел на односи и сугерираа еден повеќе реципрочен однос помеѓу мажот и жената и ориентација на семејството кон „ефективниот социјален систем“. Меѓутоа, „отварањето“ на семејството може да има и негативни ефекти врз семејните односи, посебно на релацијата родители — деца и може да го претвори семејството во „арена на конфликт“. Тој судир меѓу родителите и децата особено до израз доаѓа во втората генерација. Главната причина за тоа е изложеноста на децата, преку училиштето и мешањето со други деца, на алтернативните форми на поведение и вредности што доведува до зголемување на дистанцата помеѓу нив и родителите. Родителите не се веќе релевантен модел за своите деца. „Напртот за живот“ не го даваат тие, туку другите инстанци вон семејството. Со време тоа може да резултира со кинење на врските со културата на родителите и во подолг или пократок рок дообезбедување и отфрлање на етничкиот идентитет.

Меѓутоа, и покрај ерозивното дејство на контактите со ефективниот социјален систем, и покај тоа што семејството е сè помалку во состојба да понуди адекватни модели на реинтеграција на децата во етничката група, несомнен е фактот дека етничкиот идентитет не е докрај обезвреден и отфрлен. Тогаш, како да се објасни неговата персистенција? Концептот на функционална автономија осветлува само една страна на овој феномен. Слично е и со другите концепти и пристапи елаборирани за тие цели од страна на социолозите и социјалните антрополози. Во ниеден од сите нив не се разгледува една димензија круцијална за разбирањето на етничкото поведение воопшто, и

посебно на прашањето на етничкиот идентитет, неговата афективна димензија. Антропологот А. Л. Епстајн, во својата студија за овој проблем („Етос и идентитет“)²¹ смета дека на емоционалната димензија на овој аспект на човечкото поведение треба да му се придаде барем исто значење како и на социјалната и интелектуалната. Во врска со тоа се осврнува на централното прашање, континуитетот на етничкиот идентитет, и афирмира една хипотеза која се темели врз проучувањата на етничкиот идентитет на Евреите во САД, но може да има евристичка вредност за негово изучување кај другите имигрантски заедници. Имено, зборувајќи за проблемот на континуитет на етничкиот идентитет, тој постулира дека ако во рамките на структурата на семејството одлучувачко значење има авторитетот на родителите, посебно на таткото, треба да се очекува да се појават тензии од типичен едиповски вид. Колку детето се доближува кон адолесцентниот и периодот на полнолетност, овие тензии доведуваат до тешки конфликти помеѓу генерациите, а во полиетнички ситуации до проблематизирање па дури и отфрлање на улогата на родителите и вредностите кои тие ги презентираат. Постои веројатност дека во втората генерација ќе биде запрозено чувството на поврзаност со етничката група. Но онаму каде во следната генерација постои топол емоционален однос со дедото и бабата, спротиставеноста на генерациите е осуетена со идентификацијата која се развива помеѓу алтернативните генерации. Токму овој процес на идентификација со бабата и дедото, забалежува А. Л. Епстајн, помага детето да се поврзе со некои од вредностите кои тие ги признаваат, и тоа е начинот на кој бабата или дедото служат како симболи на континуитет, нудејќи потпиерна точка за чувството на етнички идентитет. Кај некои лица секавањето на овој период од животот исполнет со љубов во односите со бабата и дедото може да биде причина во зрели години, доколку претходно го отфрлиле етничкиот идентитет, за еден вид на *реконверзија*, повторно прифаќање на напуштениот етнички идентитет.²²

А. Л. Епстајн е свесен дека како и сите други односи, и овие меѓу бабата и дедото од една страна, и внуците од друга страна, се комплексни и повеќестрани и дека зависат од цела низа околности, па затоа не мора нужно да резултираат со развој на еден позитивен етнички идентитет. Но, во секој случај тие односи се поинакви од оние кои постојат помеѓу родителите и децата и доколку семејството не е генеалогски „плитко“, доколку постојат дедо и баба како личности со кои детето се врзува, тие можат да одиграат значајна улога во нивниот развој, па и во развојот на чувството на етничка припадност.

²¹ Epstein, A. L. Op. cit. str. XV.

²² Ibidem, str. 148.

Сè уште не се располага со доволно богата и акуратна емпириска евиденција која научно повеќе би ја фундирала оваа хипотеза, но посредната евиденција од психологијата и евиденцијата од т.н. примитивни или архајски заедници во кои, како што покажува истражувањето на Редклиф — Браун, обично постои однос на благост и топлина помеѓу внуците и бабата или дедото, ја сугерираат и нејзината валидност за изучувањето на проблемот на етничкиот континуитет во услови на интензивни акултурациони процеси.

GJORGJE MLADENOVSKI

LES FAMILLES IMMIGRANTES ET LES PROCESSUS
D'ACULTURATION

— Le compte-rendu de la société nord-américaine —

Résumé

En base de la littérature sociologique relative aux transformations principales de la société industrielle, on peut parler d'un certain consentement des sociologiques. Notamment, la majeure partie de ceux-ci est d'accord que dans le dit développement, on peut identifier trois tendances diverses: a) la famille devient de plus en plus une unité isolée, séparée (relativement) du groupe de famille plus large; b) la famille perd la majeure partie des fonctions d'auparavant ou ces fonctions se spécialisent dans le cadre de la famille et c) dans le cadre de la famille, les rapports de ses membres deviennent de plus en plus égalitaires.

Cependant, comme résultat des contextes socio-historiques spécifiques du développement des sociétés «mûres» et industrialisées ainsi que des différences de classe, ethniques et culturelles présentes dans celles-ci (ce qui est visible surtout dans la société américaine moderne), les tendances mentionnées se manifestent de manière diverse; c'est pourquoi on peut identifier diverses variations des formes de la vie familiale qu'on ne doit pas ignorer quand on parle de l'étude de la transformation de la vie familiale des immigrants.

Aujourd'hui, les sociologues et les anthropologues ne sont plus optimiste comme l'étaient les représentants de la paradigme de l'assimilation qui considéraient que l'exposition des immigrants aux modèles alternatifs de la production et de la manière de vivre dans le nouveau contexte socio-culturel et la situation nouvelle, au cours de la période de plusieurs générations, amènera aux transformations profondes de la structure, des fonctions et des rapports dans la famille et à l'adoption définitive du mo-

dèle familial, caractéristique pour la société industrielle développée. La conclusion fondamentale qui s'impose comme résultat des études de ce phénomène est que malgré les transformations de longue portée, conséquence des conditions nouvelles, de la vie, l'autonomie et la continuité avec le passé continuent à exister d'une manière considérable. C'est par la conception de l'autonomie fonctionnelle qu'on pourrait expliquer la persistance de certaines formes de la vie familiale même dans les sociétés très développées malgré les processus intenses d'aculturation, et qui ne correspond pas aux transformations globales sociales et économiques et aux tendances prédominantes du développement de la famille et en même temps la présence des caractéristiques traditionnelles de la vie familiale dans la situation quand on voit déjà apparaître on adaptation aux circonstances transformées.